

Жанар Таласпаева, М.Қозыбаев атындағы СҚМУ-дің профессоры, филология ылымдарының кандидаты.

Болашаққа бастайтын тың қадам

Жазу реформасы - гуманитарлық, рухани, әлеуметтік мазмунға ие мемлекеттік шара. Латын жазуы уақыт сынынан өтті. Халқымыз психологиялық тұрғыдан жаңа әліпбиді қолдануға даяр деп ойлаймыз. Бір жүзге тарта жобаның барлығын қарастырған ғалымдарымыз жемісті еңбек етті.

Үстіміздегі жылдың 11 қыркүйегінде Парламент Мәжілісінде талқыланған жаңа әліпби нұсқасы көңілімізден шықты. Қолдануға ыңғайлы әрі қарапайым. Қосымша нөқаттары жоқ, әлемнің кез келген жерінде компьютерді, ғаламторды пайдаланып ана тілімізде жаза аламыз. Ұсынылған жаңа әліпбиде 25 әріп 8 диграфтан тұратын төл дыбыстарымыздың кейбірі қосарлы таңбамен берілген мысалы, Ae-ә, Oe-ө, Oh-ғ, Md-ң. Көптеген халықаралық терминдерді жазуға керек болатын B, Ф, X, h әріптері де ескерілген. Қазақ тілі - түркі тілдерінің ішіндегі ең бай, ең әуезді, көркем тіл. Сондықтан төл дыбыстарымыз-дан айырылып қалмай, артикуляциялық ерекшелігімізді толық көрсетіп бере алатын, сингармонизм заңдылығын сақтайтын әліпбидің ғұмыры ұзақ болары сөзсіз.

Компьютердің шрифтің, перне-тақтадағы белгілерді ауыстырмай-ақ қазақша мәтін басуға жеңілдігі әліпбидің ұтымдылығын көрсетеді. Жаңа әліпби қосымша ешқандай драйверлерсіз-ақ қазақ сөздерін тере беруге, ақпараттық технологияларда қазақ тілін кеңінен пайдалануға мүмкіндік береді. Әрине, басқа түркітілдес елдер төл дыбыстарын жеке лигатуралар арқылы білдірген және бір дыбыс бір әріп қағидатын ұстанған. Ал талқыға ұсынылып отырған жаңа әліпбиде диграф, яғни бір дыбыс бір әріп, кей жер-де екі әріп қағидаты жүзеге асырылып отыр. Бір сөзбен айтқанда, дыбыстарды беруде жалпыға ке-ңінен таралған тәсілдерді пайдалану көзделген. Кез келген алфа-витте терілген мәтінді ұялы телефонда немесе компьютерде болсын санаулы секундта аударып шығуға мүмкіндік туғызып отырған IT-бағдарламасының мамандарына да айтар алғысымыз мол.

Бүгінгі күні жазу реформасы аса ыждағаттылықпен және түбегейлі жүргізіліп келеді. Бір әліпбиден екінші әліпбиге көшу қысқа мерзімді науқан түрінде емес, жоспарлы, жүйелі түрде әрі кезең-кезеңімен іске асырылуда.

Жаңа әліпбиге көшудегі мақсатымыз - қазіргі қолданыстағы қарқынмен салыстырғанда, еліміздің ақпарат алмасуда алға шығуына мүмкіндік туғызу. Ғаламтор

мен IT-технологиялардың қарқынды дамуына орай, латын әліпбиі белсенді қолданылып, халықаралық әліпбиге айналып отыр. Сондықтан латын әліпбиіне көшу - бүгінгі прагматикалық көзқарас тұрғысынан алғанда біршама оңтайлы жол. Кириллицаны үйрену әрі оны жазу шетелде тұратын отандастарымызға қиын. Соның нәтижесінде қазақ мәдениеті мен әдебиетінен, рухани дүниесінен, жеткен жетістігінен хабар ала алмай отыр. Сондықтан латын әліпбиінің түбі бір түркі халықтар байланысын күшейтіп, ұлттық бірегейлікті сақтауға тигізетін әсері мол.

Қазақстан Республикасы мемлекеттік тілінің жаңа әліпбиінің бірыңғай стандартын бекіту алдағы уақытта жүргізілетін жауапкершілігі мол аса ауқымды шараладың басы болып табылады. Атап айтсақ, жаңа әліпби бойынша ғылыми-әдістемелік, құқықтық базаны даярлау, білім ошақтары үшін мұғалімдер мен тіл мамандар қауымын оқыту, оқулықтар мен орфографиялық сөздіктер жазу сияқты маңызды жұмыстар өз кезегін күтіп тұр. Ең бастысы, қазақтың сөзінің әрбір үндес әуезін сақтайтын және морфем құрамын, буын түрін, тасымал ережесін бұзбайтын орфографиялық емле ережелерін жасау қажет. Бұл бір жағынан, бұрынғы сөздіктерде кеткен "әттеген-ай" дейтін тұстарымызды қайта қарап, жаңа жазуға негіздеп қайта құрастыруға мүмкіндік береді.

Латын әліпбиінің жалпыға бірдей стандарты қабылданғаннан кейін бірден көшедегі көрнекіліктерді, жарнамалар мен маңдай-шаларды, баспасөз беттеріндегі айдарларды

латынша жаза берген дұрыс деген пікірді қолдаймын. Ол жаңа әліпбиге халықтың көзі үйреніп, оны тезірек қабылдауларына оң ықпалын тигізері сөзсіз.

"Берілген жаңа латын әліпбиінің нұсқасы қоғамда әлі талқыланады, артық, кемшіліктері көрсетілген соң барып қана бекітіледі", - деген пікір көңілімізге қонады. Ендігі кезекте жарқын болашаққа бастайтын маңызды мемлекеттік шараны жүзеге асыру үшін халқымыздың өзара тиімді келісімі қажет-ақ.